

Speech Birma-Siam Spoorweg en Pakan Baroe Spoorweg – 19 augustus 2023

Lars Bannink

Een paar weken geleden ging ik samen met een van onze spoorzoekers Eric naar Nunspeet. Via Stichting Pelita was hem ten oren gekomen dat er een spoorwegveteraan was die graag over het verleden wilde praten. Nadat zij al enkele keren op bezoek waren geweest, ging ik nu met Eric mee. Bij aankomst troffen we een opgewekte en enthousiaste acht-en-negentigjarige man aan. Al zwaaiend verwelkomde hij ons.

Hij had op het hellschip de *Nichimei Maru* gezeten die onderweg naar Birma gebombardeerd was. Eric vertelde dat hij in dezelfde kampen had gezeten als mijn grootvader Louk Bannink, hij moest hem dus wel kennen... En warempel: 'ja, ik geloof van wel.' zei hij, 'Er zat een Loutje bij ons in de groep, dat moet hem zijn geweest. Maar stond hij niet achter mij op de foto voor de Commandantswoning een paar jaar geleden?' Ik kende de foto en inderdaad, deze week stuurde oudbestuurslid Bibiana hem naar me toe: mijn opa achter Hansen.

Beste Hendrik Hansen en zoon Jan, het is voor ons een hele eer om u er vandaag bij te hebben. Welkom.

En ook een bijzonder warm welkom aan de twee andere spoorwegveteranen Jos Wessels en Ed van de Logt. Ik kan niet duidelijk maken hoe vreugdevol wij als bestuur zijn, en ik denk wij allemaal, dat u hier bent. Ook weer veel dank aan de mensen met wie u vandaag gekomen bent.

Daarnaast wil ik in het bijzonder ook de nieuwe Commandant Kolonel Van Kuijck, zijn partner en de in maart geïnstalleerde Kapitein Van Grevenbroek welkom heten bij deze herdenking. Het is natuurlijk wat vreemd om jullie welkom te heten op jullie 'eigen' landgoed. Maar Gerard, Gonnie en Aad, jullie hebben het prachtige werk overgenomen van Karel, Karin en Pierre. Ik wil jullie namens het bestuur succes wensen op deze bijzondere plek. De band met Bronbeek is altijd heel hecht en wij kijken als bestuur dan ook uit naar de samenwerking.

Vandaag staan we stil bij verhalen van de Tweede Wereldoorlog in Zuidoost-Azië. De verhalen van ruim 300.000 dwangarbeiders die aan de Birma-Siam en Pakan Baroe spoorwegen te werk werden gesteld. De verhalen van overlevenden die het na konden vertellen en die voor altijd het leed met hen meedragen. Soms met uitzicht op een nieuw leven, maar ook vaak te beschadigd door de vele trauma's.

Het zijn de verhalen van bijna 3800 Nederlandse krijgsgevangenen die aan de absurde omstandigheden zijn overleden en waarvan hun namen hierachter op de gedenkmuur en de spoorrails staan opgetekend.

En het zijn de verhalen van de buitenlandse overledenen. Van die ruim 300.000 gevangenen, overleden er ruim 185.000. Dat is een onwerkelijk getal, voor mij totaal onvoorstelbaar. Per dag zijn dat 145 mensenlevens over een periode van drie-en-een-half jaar. In vijf dagen tijd zouden wij hier dus niet meer zijn. Niet voor niets worden het de Dodenspoorwegen genoemd: voor elke biels een dode.

Als stichtingen hier op Bronbeek zetten we ons in om de verhalen van al deze slachtoffers door te vertellen. Dat kan verbaal met spraak, zang en woorden, maar het kan ook non-verbaal, met muziek, dans, fotografie en door samen te komen, in stilte. Want soms zijn de trauma's te heftig om door te vertellen. En andere trauma's worden juist getriggerd op het moment dat erover gesproken wordt. Dan is samenkomen, ook zoals vandaag, het meest heilzame dat er is.

Vorig jaar verbleef ik in een Boeddhistisch klooster ten noorden van Londen. Een gemeenschap waar iedereen het doel heeft compassievol en geweldloos samen te leven, vaak ook in stilte. De verbintenissen die je kan krijgen met totale vreemden, raken met het grootste gemak tot diep in de kern. Juist wanneer er niets gezegd wordt.

Ik heb weleens eens gelezen dat 'alle ellende van de mens voortkomt uit het onvermogen om stil te zitten, alleen, in stilte.' In stilte kunnen vooroordelen verdwijnen en er ontstaat ruimte voor een diepe vorm van interesse in de persoon die naast je zit. In het verhaal van de ander.

De eerste dag dat ik in het klooster zat, sprak er een ervaren monnik. Nu, voor heel veel anderen zou dit verhaal er minder toe hebben gedaan. Maar toen hij vertelde dat hij een jaar alleen in een grot in Kanchanaburi gemediteerd had, kreeg ik iets wat ik het best kan beschrijven als emotionele kortsluiting.

Want een week daarvoor hadden wij afscheid genomen van mijn grootvader en ex-krijgsgevangene Louk. En Kanchanaburi is de plaats die bekend staat om de brug waar de Birma-Siam spoorweg over de rivier de Kwai gaat. Het voelde alsof ik even heel dichtbij mijn opa kon zijn. *Dat is de kracht van een verhaal: het kan je laten herbeleven.*

Na het praatje ontmoette ik een Canadese vrouw. We praatten wat en ik vertelde waaraan ik had gedacht. Ze glimlachte: ook zij had een familielid die aan de Birma-Siam spoorweg had gewerkt. *Elkaar verhalen vertellen verbindt.*

Een paar dagen later ontmoette ik daar een dame van rond de 40. Haar naam was Atsuko, een Japanse vrouw. In de nasleep van een vragenuurtje dat we daarvoor hadden gehad, durfde ik te vragen: 'Atsuko, hoe kijk jij als Japanse naar de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog?'. Ze was stil en sloot haar ogen.

Toen keek ze me aan en zei: 'Het leed dat mijn land andere mensen aangedaan heeft, draag ik elke dag van mijn leven mee. Het doet mij onbeschrijfelijk veel pijn. Ik kan niet anders dan sorry zeggen en mijn best doen elke dag bij te dragen aan een liefdevollere wereld'.

Vaak dragen we de gevolgen van verhalen waar wij niet verantwoordelijk voor zijn. Maar we blijven wel verantwoordelijk voor de wijze waarmee we met deze gevolgen omgaan.

Als ik aan het doorvertellen van verhalen denk, dan denk ik ook aan de documentaire die vanmiddag wordt getoond door Paul Kotvis en Lotte van der Krogt. En aan Vitho, een Indonesiër van Sumatra, wiens opa een Romusha was aan de Pakan Baroe spoorweg en zich in Indonesië inzet om die verhalen door te vertellen.

En zonder af te doen aan alle andere geweldige vrijwilligers, denk ik in het bijzonder ook aan onze spoorzoekers Bas en Eric. Omdat jullie je vastbijten in archieven, dagboeken en notities om persoonlijke verhalen uit te pluizen, hebben jullie de afgelopen 3,5 jaar al 160 families extra betekenis gegeven aan het verhaal van hun familielid.

Dat is precies waarom ik denk dat verhalen doorvertellen zo belangrijk is. Ze geven ons als mens betekenis.

En meer dan ook spelen wij als doorvertellers een belangrijke rol. Het is zoals Thom de Graaff afgelopen dinsdag de bekende woorden van Wim Kam terecht parafraseerde: 'er zijn nog maar weinigen die het hebben meegemaakt, maar we zijn met velen om het door te vertellen'.

Zo ook Tamara en Stephanie. Jullie leggen met jullie familie de driegeratiekransen en staan stil bij hun persoonlijke verhaal. Geweldig dat jullie dit doen.

En hoe geweldig is het dat wij *u* nog steeds onder ons hebben. Ed van de Logt, Jos Wessels en Hendrik Hansen, mag ik u vragen om namens alle spoorwegveteranen de veteranenkrans te leggen.